

מחלוקת ר"מ ור"א: עדי חתימה כרתי או עדי מסירה כרתי

יקהת רוזן

כידוע, ישנה מחלוקת בין ר"מ לר"א: ר"מ סובר שעדי חתימה כרתי, ואילו ר"א סובר שעדי מסירה כרתי. השיטות העיקריות בין הראשונים בדעת ר"א הן: ר' אפרים – עדי מסירה דוקא כרתי, ואין אפשרות להחליפם ע"י עדי חתימה. רי"ף – עפ"י רוב הראשונים: עדי מסירה כרתי או עדי חתימה כרתי. רי"ף – עפ"י הר"ן: ע"מ דוקא כרתי, אך גם ע"ח יכולים להעיד על המסירה (באופן עקיף).

ישנן אפשרויות שונות להסביר את המחלוקת הנ"ל. בדברי אלו בחרתי בדרך, הקובעת שבין לר"מ ובין לר"א תפקיד הגט הוא לחלות הכריתות שבין הבעל לאשה. עפ"י דרך זו נצטרך להסביר את המחלוקת כך: הכתוב אומר "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ונשאלת השאלה: מהו בעצם עיקר התהליך, האם ה"וכתב" או ה"ונתן"? האם משמעות הגירושין היא שהבעל מעלה על הכתב את רצונו לגרש, וזוהי בעצם הכריתה, אלא שהיא מותנית בכך שימסור את הגט לאשתו, או שמשמעות הגירושין היא, שהבעל נותן לאשתו גט, וכתביבת הגט, איפוא, אינה אלא "הכשר מצווה", או אולי שני החלקים חשובים באותה מידה, ואין עדיפות לאחד מהם?

כמובן, את הרגע הגורלי צריכים לראות עדים, שכן "אין דבר שבערווה פחות משנים", וכמו שאומר הרמב"ם בפ"א הלי"ג: "אי אפשר שהיום היא אשת איש והבא עליה במיתה, ולמחר הרי היא מותרת לכל אדם בלא עדים..." (יש לדון מאיפה לקח הרמב"ם טעם זה ומדוע, ואכמ"ל).

דעת ר"מ: עיקר הגט זוהי כתיבתו (– "וכתב"), ולכן הדבר החשוב ביותר שעל העדים לראות, זה הכתיבה, ולכן – ע"ח כרתי. כמובן, צריך הבעל למסור לאישה את הגט, אך אין זה חשוב כל כך, וכיון שהגט יצא מתחת ידה נבין שנמסר לה, וא"צ עדים על כך. ואכן ר"ת אומר שגם על זה צריך עדים, כי "אין דבר שבערווה פחות משנים", והרי המסירה היא בודאי חלק הכרחי מהגירושין, ולכן, לדעתו, גם לפי ר"מ גט בלא ע"מ פסול, אך שאר הראשונים חולקים על כך.

קשה: אם לפי ר"מ עיקר הגט היא הכתיבה, אז הגיוני היה שנחייבו לכתוב לפי כל גדרי התורה – לשמה, מחובר וכו' – ואילו דוקא ר"מ הוא זה שאומר שדינים אלו לא חלים על הכתיבה, אלא רק על החתימה. מדוע?

ואולי י"ל: העדים הם בעצם האישור לתוקפו של השטר, ובלעדיהם השטר אינו שטר. הפומבי שבגירושין הוא חלק חשוב מהגירושין עצמם – שהבעל מכריז ברבים

(כלומר – בפני שני העדים החותמים על הגט) שהוא רוצה לגרשה! ובסופו של דבר, הכתיבה עצמה תהיה דבר טכני בלבד בלעדי אותו פומבי, אותה הכרזה ברבים, שמכריז הבעל על ניתוק קשריו עם אשתו. ולכן, כשהתורה אמרה "וכתב לה", התכוונה בעיקר לחתימות.

דעת ר"א: לפי ר' אפרים והר"ן – המסירה היא החלק החשוב בגירושין, ולכן עליה צריך עדות. הכתיבה היא הכשר מצווה, שדינו נקבעו בתורה גם הם (לשמה, מחובר וכו'). לפי ר' אפרים צריך עדות ישירה על המסירה, ואילו הר"ן מסתפק גם בעדות עקיפה, אך ביסוד הדין הם שווים.

לפי הר"ף (עפ"י הסבר שאר הראשונים) – כל התהליך דרגתו שווה. חשיבותן של הכתיבה והמסירה שווה בדיוק זה לזה, ככתוב בתורה: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" – ללא הדגשת אחד מן השלבים. אמנם רגע הכריתה הסופי – שבו מפסיקה האישה להיות אשתו – הוא המסירה, אך מבחינת העדים אין זה חשוב, והעיקר שיהיו עדים כלשהם שיפקחו על תהליך הגירושין – או בכתיבה או במסירה, וזאת משום ש"אין דבר שבערווה פחות משנים" – אך אין זה אומר, שהם צריכים להסתכל על הכל מהתחלה עד הסוף, אלא העיקר שיהיו שני עדים שידעו על הגירושין. מדוע יש עדיפות לעדי המסירה? כי הם רואים גם את המסירה וגם את הגט הכתוב, ואילו עדי החתימה רואים את הגט הכתוב, אך את שלב המסירה אינם רואים.